

UN Bulletin

časopis OSN v České republice

12/2005

„Mučení nesmí být nástrojem boje proti terorismu, neboť je samo nástrojem teroru.“

Kofi Annan k Mezinárodnímu dni lidských práv

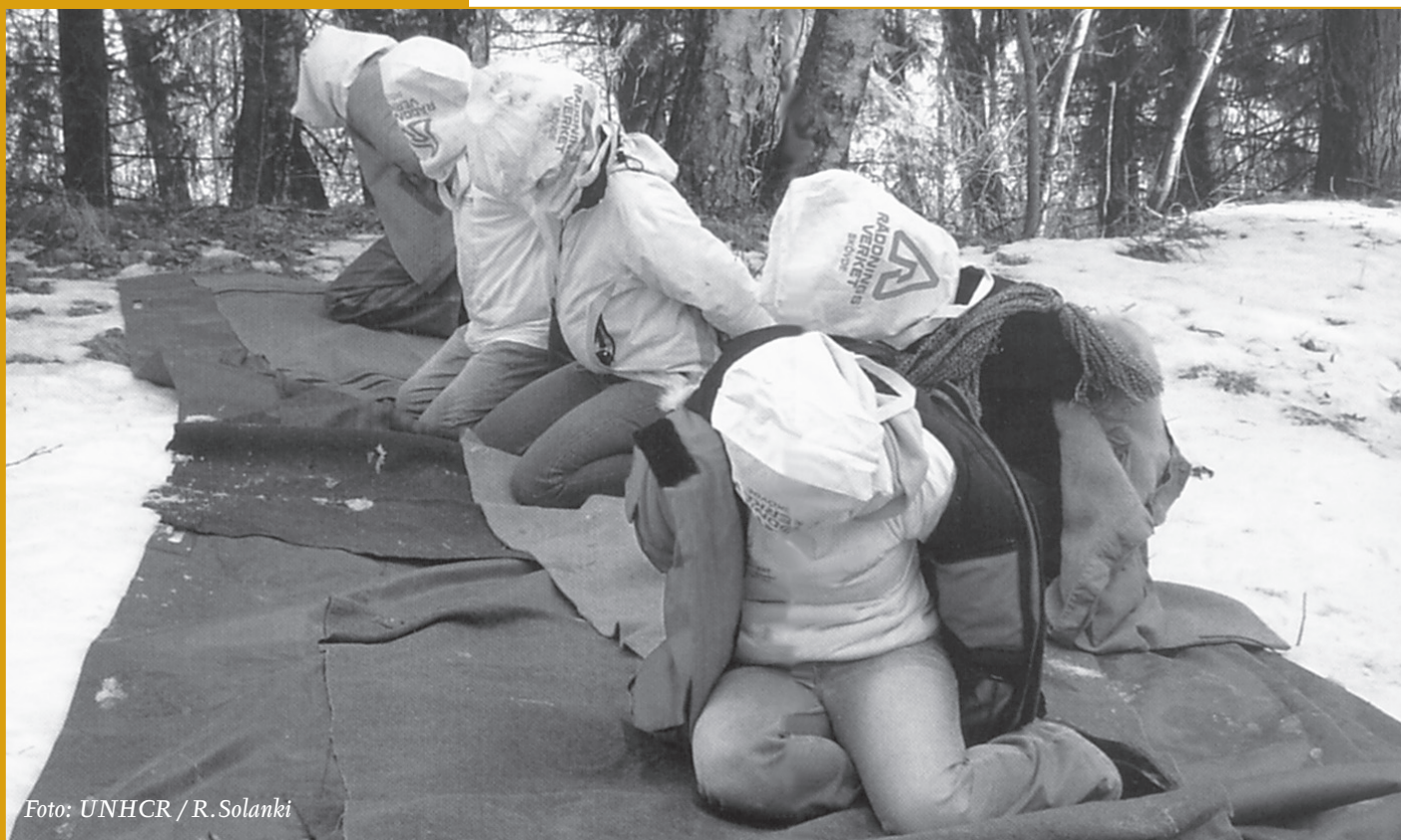

Foto: UNHCR / R. Solanki

Letošní výročí přijetí Všeobecné deklarace lidských práv bylo zaměřeno na problém mučení. Od svých počátků stojí OSN ve středu mezinárodního boje proti mučení. Mimo Všeobecnou deklaraci je právo na ochranu proti mučení a jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení zakotveno v dalších mezinárodních úmluvách, které vznikly na půdě Valného shromáždění v letech 1975 a 1984. Vysoký komisař OSN pro lidská práva, Komise proti mučení a zvláštní zpravodaj k problematice mučení dohlížejí na dodržování těchto smluv.

Mučení je definováno jako úmyslné způsobení kruté fyzické nebo psychické bolesti nebo utrpení za účelem získání informací nebo přiznání, potres-

10. prosinec: Den lidských práv

tání, zastrašení či donucení. Mučení je snahou anihilovat osobnost oběti a popírá přirozenou důstojnost lidských bytostí. Mučení je v rámci mezinárodního práva zločinem. Jeho absolutní zákaz je součástí mezinárodního zvykového práva, kterým je vázáno celé světové společenství bez ohledu na to, jestli je praktikováno v konkrétním státě, který dané mezinárodní úmluvy neratifikoval. Systematické a dnes stále ještě rozšířené mučení je zločinem proti lidskosti.

Zvláštní zpravodaj, Manfred Nowak, se ve své poslední zprávě ze srpna tohoto roku zvláště věnuje problému protiteroristických opatření v souvislosti s diplomatickými zárukami. Velmi často jsou za dostatečnou garanci považována diplomatická ujišťování, že osoby obviněné z terorismu, které jsou vydány do jiného státu, nebudou mučeny. Taková diplomatická prohlášení však nejsou právně závazná a v podstatě mohou skrývat hrozbu nelidského zacházení.

Více k tématu na straně 7.

Vzdělávací projekt a výstava ASI-MILOVANÍ?

v Informačním centru OSN

Občanské sdružení Cesta tam a zase zpátky realizuje ve spolupráci s Informačním centrem OSN a Gymnáziem Christiana Dopplera vzdělávací projekt ASI-MILOVANÍ?, který je věnovaný různým národnostem žijícím v České republice.

V rámci projektu proběhnou v Informačním centru OSN tři aktivity: výstava, vzdělávací seminář pro studenty středních škol a panelová diskuze se zástupci státní správy, kteří se problematikou menšin a multikulturního soužití zabývají.

Putovní výstava ASI-MILOVANÍ? prezentuje různé národnosti a etnika žijící u nás a je určena studentům, jejich učitelům a všem dalším zájemcům. Na základě příběhů konkrétních lidí výstava zajímavou formou představuje příslušníky různých národnostních skupin a seznamuje také s jejich historií. Představeny jsou národnosti, které formovaly historii Českých zemí nebo obývaly země sousedící (Češi, Němci, Židé, Romové, Slováci, Poláci). Prostor je také věnován těm, kteří přišli teprve nedávno a o jejichž kultuře a zvycích toho mnohdy moc nevíme (Vietnamci, Ukrajinci, uprchlíci z různých zemí). Výstavu doprovází dvoudenní seminář pro studenty, který interaktivním způsobem seznamuje s historií a specifiky jednotlivých národností v ČR a s možnými problémy v komunikaci mezi jednotlivými skupinami a jejich řešením. Studenti se naučí, jak bojovat s některými stereotypy a předsudky a jak dál pracovat se získanými vědomostmi ve škole. Seminář poskytuje mladým lidem možnost okamžité aplikace multikulturních přístupů a vzdělání, neboť účastníci semináře se následně stávají průvodci výstavou ASI-MILOVANÍ? pro své spolužáky, třídní kolektivy a další zájemce. Výstava je přístupná veřejnosti a koná se ve vstupní hale Domu OSN na náměstí Kinských 6, Praha 5, denně od 9 do 17 hodin.

Vybrané knižní novinky v knihovně IC OSN

IC OSN pro Vás připravilo české vydání **Charty** a **Deklarace**. Oba tyto dokumenty si můžete nyní zdarma vyzvednout v podobě brožury v otvíracích hodinách knihovny OSN.

Charta OSN je základním dokumentem světové organizace, který stanoví práva a povinnosti členských států a ustavuje orgány a postupy fungování OSN. Jako mezinárodní smlouva kodifikuje Charta základní principy mezinárodních vztahů - od suverenity a rovnosti mezi státy až po zákaz užití síly při řešení mezinárodních sporů. Charta byla podepsána 26. června 1945 v San Franciscu.

Všeobecná deklarace lidských práv byla schválena Valným shromážděním

Organizace spojených národů dne 10. prosince 1948. Jedná se o dokument, který obsahuje nejznámější katalog lidských práv na světě. V třiceti článcích deklarace jsou vyjmenována základní občanská, politická, kulturní, ekonomická a sociální práva, kterým by se měli těšit všichni lidé ve všech zemích.

FAO Statistical Yearbook (Statistická ročenka Organizace OSN pro výživu a zemědělství) přináší výběr hlavních ukazatelů z databáze FAOSTAT, největší světová databáze týkající se zemědělství a výživy. Tato publikace přináší aktuální a přehledné statistické informace o jednotlivých zemích světa jako např. distribuce přírodních zdrojů, zemědělské produkce, denní spotřeby potravin apod. Publikaci doplňuje CD-ROM a je

přístupná také online na www.fao.org/statistics/yearbook.

Zpráva o světových investicích 2005 (World Investment Report 2005) vydává každoročně od roku 1991 Konference OSN o obchodu a rozvoji (UNCTAD). Publikace s podtitulem „Nadnárodní korporace a internacionalizace výzkumu a vývoje“ se zabývá trendy přílivu a odlivu přímých zahraničních investic v letošním roce. Zpráva o investicích tentokrát poprvé obsahuje průzkum o výzkumu a vývoji (R&D) u nadnárodních korporací. Zpráva o světových investicích 2005 je přístupná online na www.unctad.org.

Všechny tyto publikace jsou dostupné v knihovně Informačního centra OSN, nám. Kinských 6, Praha 5. Otvírací hodiny jsou pondělí až čtvrtek od 10 do 17h, v pátek od 12 do 16h.

Obsah čísla

2 Výstava ASI-MILOVANÍ? v Domě OSN Nové knihy v knihovně IC OSN

3 Události OSN

Světový summit v Tunisu
Nouzový humanitární fond

5 Události OSN

Ministerská konference WTO

6 Názory

Louise Arbourová
Gareth Evans

UNbulletin

Editor
Candida Horňáková
Vydavatel
Informační centrum OSN v Praze
Objednávky
**IC OSN, nám. Kinských 6
150 00 Praha 5**

UNbulletin je časopis OSN v České republice.
T: (+420) 257 199 831-2,
F: (+420) 257 316 761
Internet: unicprg@osn.cz, www.osn.cz
Vychází zpravidla jednou za měsíc, je distribuován bezplatně.
Ev. č. MK ČR E 14551
Tištěno na recyklovaný papír.

Světový summit o informační společnosti

S cílem dojednat kroky zaměřené na odstranění existujících světových nerovností v oblasti digitálních technologií a zpřístupnění výhod informační společnosti všem, se ve dnech 16.-18. listopadu konala v Tunisu druhá fáze Světového summitu o informační společnosti (WSIS). Ten představuje jedinečnou příležitost pro všechny zainteresované strany rozvíjet strategie šíření informačních a komunikačních technologií (ICT) a pokračovat v dialogu o jejich technických aspektech.

Účastníci této schůzky na nejvyšší úrovni měli mimo jiné za úkol zhodnotit dosavadní pokrok při naplňování ambiciózní agendy dojednané při první ženevské fázi summitu, jež se uskutečnila v roce 2003 a položila základy pro realizaci projektu všeobecné a rovné informační společnosti. Představitelé 175 zemí v Ženevě přijali Deklaraci zásad vytyčující společné pojetí informační společnosti a Akční plán, který stanovil cíle na zlepšení vzájemné propojenosti a přístupu k informačním a komunikačním technologiím.

Mezi cíle, které by měly být splněny do roku 2015, patří mimo jiné vzájemné propojení vesnic, odlehklých lokalit, škol a univerzit, výzkumných středisek, knihoven, zdravotnických zařízení a nemocnic, místních úřadů a orgánů státní správy. Akční plán si rovněž klade za cíl podporovat rozvoj obsahu internetu a zajištění technických podmínek usnadňujících zastoupení všech jazyků.

V Tunisu se týden trvajících intenzivních jednání, plenárních zasedání a paralelních diskusí zúčastnilo téměř 20 tisíc osob z celého světa, přijely delegace ze 174 států a z více než 800 dalších subjektů včetně agentur OSN, soukromého sektoru a občanské společnosti. Summit se soustředil na řešení problému „digitální bariéry“ a na podporu role informačních a komunikačních technologií (ICT) v ekonomickém a sociálním rozvoji.

„Tuniská fáze summitu je určitým summitem řešení,“ prohlásil Yoshio Utsumi, generální tajemník této vrcholné

schůzky i Mezinárodní telekomunikační unie (ITU), agentury OSN, která tuto událost zorganizovala. Záměrem summitu bylo „přeměnit digitální nerovnosti na digitální příležitosti zaměřené na podporu míru, udržitelného rozvoje, demokracie, transparentnosti a dobrého vládnutí.“

WSIS se snažil nalézt způsob, jak rozvojovým zemím umožnit lepší přístup k internetu a dalším komunikačním technologiím. Podle údajů ITU má 942 milionů lidí žijících v rozvinutých ekonomikách světa pětkrát vyšší přístup k pevným i mobilním telefonním službám, devětkrát lepší dostupnost internetových služeb a vlastní 13krát více osobních počítačů než 85 procent obyvatel světa žijících v zemích s nízkým a středním příjmem. ITU rovněž odhaduje, že na 800 tisíc světových vesnic stále postrádá telefonní připojení, přístup k internetu či jakékoliv jiné moderní komunikační a informační technologie.

„Lepší přístup k informačním technologiím může přispět ke zdokonalení farmářských praktik a napomoci

V Tunisu byla také odstartována iniciativa stodolarového laptopu určeného zejména pro obyvatele rozvojového světa.

Foto: ITU / H. Dridi

drobným podnikatelům,“ soudí Shashi Tharoor, zástupce generálního tajemníka OSN pro komunikaci a informace. „Může také napomoci předcházet přenosu AIDS a dalších nakažlivých chorob, podporovat rovnost žen a prosazovat ochranu životního prostředí. V celém rozvojovém světě zlepšují elektronický obchod, dálkové vzdělávání, telemedicína a tzv. e-go-

vernance (propojování úřadů státní správy a dalších veřejných institucí) kvalitu života bezpočtu lidí.“

Generální tajemník summitu Yoshio Utsumi na závěrečném zasedání připomenul, že uplynulo již sedm let od doby, kdy byla idea summitu představena Mezinárodní telekomunikační unií a upozornil, že přes kritiku výběru místa uspořádání summitu „je příhodné, že tato fáze končí právě v Tunisu, hlavním městě země, která celý proces odstartovala. WSIS byl unikátní také pro své rozdělení do dvou fází, které se uskutečnily v jedné rozvinuté a jedné rozvojové zemi.“

Výsledky summitu

Přítomní zástupci členských států OSN společně přijali dva dokumenty: **Tuniský závazek**, který obsahuje konkrétní závazky členských států, a **Tuniskou agendu o informační společnosti**, operační dokument stanovující následné kroky. Summitu dominovala tři témata: správa internetu, financování strategií a implementační mechanismy pro Akční plán přijatý v rámci první fáze WSIS.

Správa internetu

Představitelé vlád usilovali o dohodu o záležitostech souvisejících s užíváním internetu. Hodnota internetu pro jednotlivé uživatele i pro vlády států za léta jeho existence zásadně stoupla a vlády žádají změnu způsobu, jakým je tento systém spravován.

Problémy související s užíváním internetu, jako jsou nevyžádaná pošta, tzv. spam či kybernetický zločin, se dosud řeší nejednotným a roztržitým způsobem. Při správě internetové infrastruktury neformálně, i když účinně spolupracují různé instituce, především soukromé firmy, občanská společnost a akademické a technické komunity. Zapojit se do těchto procesů je však velice obtížné zejména pro rozvojové země, které se cítí být ze struktur spravujících internet vynechány.

Dohoda o správě internetu dosažená v Tunisu potvrzuje nezbytnost posílit

Události OSN

spolupráci založenou na nových principech a mechanismech:

- všechny vlády by měly mít rovnou pozici i odpovědnost v rámci správy internetu při současném zajištění jeho stability a bezpečnosti;

- účastnické státy se dohodly na uznání státní suverenity nad kódem zemí v internetových adresách (jako je .uk pro Velkou Británii či .cz pro Českou republiku);

- dohodly se také na potřebě posílit spolupráci ve věci všeobecně použitelných generických domén nejvyšší úrovně (gTLDs, například .biz nebo .info).

Spolupráce na těchto rovinách by měla zaručit vývoj globálně přijatelných principů správy internetových zdrojů.

Přijaté dokumenty také zavádí nové fórum (IGF, Internet Governance Forum) jako platformu pro diskusi o problémech nedostatečně pokrytých stávajícími mechanismy. IGF se bude zabývat širokým okruhem otázek - od „vlády nad Internetem“ (Internet governance), přes spam, internetovou kriminalitu, ochranu osobních údajů atd. V tomto fóru budou zastoupeny jak vlády jednotlivých zemí, tak i sub-

jektivy občanské společnosti, poskytovatelé služeb a další organizace. Založení fóra se očekává v první polovině roku 2006, první setkání je předběžně plánováno v řeckých Athénách.

Finanční mechanismy

Oba přijaté dokumenty opětovně potvrzují, že informační a komunikační technologie jsou jedněmi z klíčových nástrojů národních rozvojových strategií. Z tohoto důvodu je jejich financování důležité též pro naplňování Rozvojových cílů tisíciletí.

Vědomy si klíčové role, jakou hraje soukromý sektor, se členské státy shodly na soustředění finančních zdrojů do několika oblastí. Mimo jiné sem patří programy na podporu zvyšování kapacity pro zavádění informačních a komunikačních technologií, zlepšování základní regionální infrastruktury a zvyšování počtu míst s přístupem na internet, pomoc nejméně rozvinutým a malým rozvojovým zemím, začlenění těchto technologií do strategií zaměřených na vymýcení chudoby, finanční podpora malých, středních a drobných podnikatelů, usnadňování výroby informačních a komunikačních technologií v rozvojových zemích, re-

gulatorní reforma technologií a podpora místních iniciativ poskytujících komunikační služby jednotlivým komunitám.

Tuniský závazek rovněž vítá vytvoření Fondu digitální solidarity a zdůrazňuje význam poskytování kvalitní komunikace dostupné všem lidem.

Implementační mechanismy

Tunisem WSIS nekončí. Svět ICT se pohybuje rychle vpřed a prochází neustálými technologickými proměnami. Výstupy Světového summitu o informační společnosti zaručují, že současná debata i celý proces šíření ICT budou pokračovat.

Na národní úrovni jsou všechny státy vyzývány k rozvoji e-strategií jako integrálních součástí národních rozvojových plánů a strategií snižování chudoby.

V rámci OSN bude vytvořena Skupina o informační společnosti, jejíž konkrétní podobu a funkci navrhne generální tajemník na schůzi Nejvyššího výkonného výboru OSN (Chief Executive Board) v dubnu 2006. Dohledem nad procesem realizace Tuniské agendy byl pověřen Ekonomický a sociální výbor.

Nový nouzový humanitární fond

Přístup k finanční rezervě v případě humanitární nouze je jedním z klíčových prvků balíčku reforem generálního tajemníka OSN Kofiho Annana. Ten ve své zprávě „In Larger Freedom“ z března tohoto roku popsal nezbytnost zlepšení humanitárního financování a navrhl vznik nouzového fondu. Tento projekt byl v letošním roce schválen a zahrnut do humanitární rezoluce ECOSOC a závěrečného dokumentu Světového summitu OSN. Oba tyto dokumenty podpořily aktualizaci a vylepšení již existujícího krizového revolvingového fondu.

Rozhodnutí o vzniku nového rezervního krizového fondu (CERF, Central Emergency Response Fund) přijalo 15. prosince 2005 Valné shromáždění OSN. Předseda 60. VS Jan Eliasson prohlásil: „Vytvořením CERF jsme přijali důležité rozhodnutí, které zajistí, že mezinárodní reakce na současné humanitární krize bude efektivnější a spravedlivější.“

Fond se stal prvním konkrétním výsledkem procesu reforem a zářijového summitu. Již na této schůzi na nejvyšší úrovni byla dárci přislíbena předběžná částka okolo 175 milionů dolarů. Nyní, po jeho formálním přijetí, se očekává zvýšení počtu přispívajících. Fond začne být k dispozici v roce 2006 (činnost by měla být zahájena v polovině ledna, plně operativní by fond měl být v březnu).

CERF bude zachraňovat životy tím, že poskytne rychlou počáteční finanční pomoc, která bude využita v prvních dnech a měsících nouzového stavu. Bude se snažit o co nejrychlejší odpověď na humanitární katastrofu a maximální omezení počtu obětí. Dojde ke zrychlení toku prostředků, jejich koordinace a zamezení průtahů, které znemožňují humanitární silám začít jednat. Prostředky budou také rovnoměrněji a spravedlivěji distribuovány.

Fond by měl disponovat celkovou částkou 500 milionů dolarů (450 milionů v grantech, 50 milionů v půjčkách). Finance by měly být k dispozici během tří až čtyř dnů po vypuknutí krize. Výroční konference dárců budou zajišťovat pravidelné doplňování této rezervy. Dobrovolnými dárci budou členské státy OSN, soukromý sektor a všechny zainteresované instituce a jednotlivci. Zlepšení účinnosti fondu by mělo zabránit situacím, které vznikly a stále vznikají v oblastech jako je Pákistán zasažený nedávným zemětřesením nebo súdánský Darfúr, kde z důvodu nedostupnosti finančních prostředků a špatné koordinace denně umírají tisíce lidí a další zůstávají bez přístřeší. Na zasedání Valného shromáždění se ke vzniku CERF vyjádřil i Kofi Annan: „Vaše dnešní rozhodnutí zajistí, že v kritické oblasti humanitární pomoci učiní Spojené národy více a také dříve.“

Výzva Hongkongu: obchod a rozvoj

V rámci kampaně Česko proti chudobě proběhly 7. prosince v Informačním centru OSN tisková konference a panelová diskuze pod názvem „WTO před ministerskou konferencí v Hongkongu“. Ministerská konference Světové obchodní organizace konající se zpravidla jednou za dva roky se letos uskutečnila ve dnech 13.-18. prosince v Hongkongu. Pracovní program této schůze byl spojen s agendou konference v katarském Dauhá z listopadu 2001, jejímž cílem je podpora rozvoje. Tématicky však zůstává mnoho sporných otázek světového obchodu a rozvoje nedorozřešeno a někteří skeptici se domnívají, že tyto problémy nebudou vyjasněny ani do konce roku 2006, což je plánovaný termín uzavření tohoto kola jednání. Mezi jeho hlavní body patří zemědělství, obchod se službami, průmyslová cla, duševní vlastnictví či vztah obchodu a životního prostředí.

Zkušenost s Urugvajským kolem jednání (1986-1993), které podle některých představitelů přineslo rozvojovým zemím velmi malé nebo dokonce žádné výhody výměnou za otevření jejich trhů se zbožím a službami, v nich zanechává obavy z další liberalizace světového obchodu. Mnoho rozvojových států se obává, že by nová dohoda mohla dále ohrozit jejich ekonomiky a vystavila průmyslové a zemědělské výrobce z těchto zemí nerovné konkurenci ze strany vyspělých států a nadnárodních korporací.

O co jde konkrétně? Velké kritice rozvojového světa čelí například nadměrná podpora exportní zemědělské produkce, kterou v největší míře aplikují EU a USA. Subvencované vývozy silně narušují obchod a jejich eliminace by podle mnohých přinesla zemědělským výrobcům z rozvojových zemí příjmy vysoce převyšující míru dnešní rozvojové pomoci. Rozvojové státy by mohly výrazně profitovat z vyššího exportu a zejména z většího objemu prodeje na lokálních trzích, kde musí v současnosti konkurovat levnému subvencovanému importu z Evropy a Severní Ameriky. Africké země závislé na exportu bavlny také silně trpí subvencemi, které svým producentům bavlny poskytují Spojené státy. V Hongkongu bylo dosaženo dohody o ukončení subvencemi dotovaného vývozu bavlny do konce roku

2006 a předběžný termín pro zemědělské plodiny je rok 2013.

Dalším sporným bodem je přístup na průmyslové, tzv. nezemědělské trhy (NAMA, non-agricultural market access), a s nimi spojené snížení cel na průmyslové výrobky. Bohaté země se snaží chránit svůj průmysl uvalováním vysokých dovozních cel na zpracované zboží nebo navyšování cel s rostoucí přidanou hodnotou dováženého produktu. Příkladem může být zboží náročné na lidskou práci jako např. textil, v jehož výrobě mají rozvojové státy komparativní výhodu. Zástupci rozvojových zemí tvrdí, že tím jsou nuceny vyrábět jen základní komodity a jejich průmysl zaostává.

Vyspělé státy na druhou stranu žádají snížení dovozních cel na hotové výrobky do rozvojových zemí. Chudé státy v tomto bodě argumentují, že potřebují čas na zkvalitnění svého průmyslu, aby byl v budoucnu konkurenceschopný vůči zahraničním výrobcům. V hospodářské vyspělosti rozvojových zemí jsou však značné rozdíly, a tak například Čína by v případě přijetí tohoto návrhu mohla značně těžit z přístupu na trhy jiných rozvojových států.

Jiným klíčovým otázkou je liberalizace služeb jako jsou telekomunikace, přepravní nebo bankovní a finanční služby, ale také distribuce energie nebo vody. Toto je v poslední době nejrychleji rostoucí odvětví obchodu, zejména v USA a EU, které mají pochopitelný zájem expandovat na nové trhy. V rozvojových zemích však nejsou služby

na takové úrovni, aby mohly odolat konkurenci ze severu, a tak tyto státy nejsou v současnosti ochotny dát na tomto poli prostor liberalizaci.

Další zásadní otázkou je preferenční přístup některých rozvojových zemí na západní trhy. Nejchudším zemím (Least Developed Countries – LDCs) poskytla tato forma podpory v kombinaci s bezcelními kvótami na dovoz jejich zboží do vyspělých zemí (např. dohoda EU-LDCs „Everything but Arms“, Vše kromě zbraní) alespoň částečnou příležitost těžit z mezinárodního obchodu. Existují však obavy, že pokračující liberalizace bude nadále snižovat hodnoty privilegovaného přístupu nejchudších zemí na vyspělé trhy.

„Přístup na trhy je zásadní, ale sám o sobě nestačí,“ říká ředitel Mezinárodního obchodního centra (ITC, International Trade Centre), technické kooperační agentury UNCTAD a WTO, J. Denis Beliste. „Jde totiž ruku v ruce s výrobou a poskytováním konkurenceschopného zboží a služeb a schopností je vyvážet.“ Rozvojové země se zřejmě budou muset v budoucnu vyporádat s větší liberalizací světového obchodu. Hledáním alternativ budoucího vývoje se zabývala i hongkongská konference WTO, na kterou přišli rozvojové země, vzhledem k různorodosti mezi nimi, s rozdílnými vyhlídkami na úspěch. Pravděpodobně však je, že většina problémů nebude ani do budoucna vyřešena k naprosté spokojenosti všech stran a že i otázky zde nastíněné zůstávají těmi kritickými.

Prohlášení Vysoké komisařky OSN pro lidská práva Louise Arbourové u příležitosti Mezinárodního dne lidských práv O TERORISTECH A MUČITELÍCH

Naprostý zákaz mučení, základní kámen mezinárodních lidských práv, se v současné době stává terčem útoku. Přirozené právo na osobní bezpečnost a lidskou důstojnost, zásada dříve považovaná za nenapadnutelnou, je stále více obětí tzv. „války proti teroru“.

Vlády jednotlivých zemí nesporně mají nejen právo, ale i povinnost chránit své občany před napadením. Hrozba mezinárodního terorismu volá po zvýšené koordinaci mezi představiteli strážců pořádku uvnitř států i v mezinárodním měřítku. Bezprostřední či jasné nebezpečí přitom tu a tam omezení jistých práv povoluje.

Právo ochrany před mučením a krutým, nelidským či ponižujícím zacházením však mezi ně nepatří. Toto právo by nikdy, za žádných okolností nemělo být jakkoli omezováno.

Mnoho členských zemí OSN však na tento zákaz nebere ohled a i nadále vystavuje své občany i občany jiných států mučení a špatnému zacházení, často ve velkém rozsahu a systematicky. Ačkoli existuje široká řada bezpečnostních opatření, která mají mučení předcházet, mnohé státy je dosud nezačlenily do své legislativy, a pokud ano, nerespektují je v praxi. Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR) neustále dostává zprávy o tom, že se státy uchylují k mučení při stíhání obyčejných zločinců a stále častěji i ve jménu „války proti teroru“.

Mimořádně záluďné jsou přitom kroky, které snižují či zpochybňují absolutní zákaz mučení, stejně jako krutého, nelidského a ponižujícího zacházení. Řada zemí tvrdí, že dosavadní pravidla již neplatí: svět se podle nich změnil a „normální“ je teď něco jiného. Obhajují tím snížení laťky v otázce přípustného zacházení se zajatci. Nelegální výslechové techniky však zůstávají nelegální, bez ohledu na to, jakou jinou nálepkou by jim některé státy chtěly dát.

Intenzita mezinárodního terorismu je možná bezprecedentní, jeho základní povaha se však nezměnila. Efektiv-

ní a patřičná reakce bezpečnostních orgánů je tudíž nezbytná. Neexistuje ale žádný věrohodný důvod, proč se vzdát pokroku dosaženého při prosazování vlády zákona a ochrany lidských práv na celém světě. Naopak, boj proti terorismu lze vyhrát jedině tehdy, budou-li normy mezinárodních lidských práv plně respektovány. Mu-

Foto: OSN/DPI

čení je nejen nemorální, ale i nelegální a neefektivní. To se nezměnilo ani s nástupem obzvláště kruté podoby teroristických činů. A nemění na tom nic ani užívání velmi úzké definice mučení, aby bylo možné ospravedlnit jiné násilné výslechové techniky.

Na celosvětový zákaz mučení a krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení mají v současnosti velmi ničivý dopad dva jevy. Prvním je praxe odvolávání se na tzv. diplomatická ujištění, kterými se ospravedlňuje návrat a „vydávání“ podezřelých osob do zemí, kde jim hrozí mučení. Druhým je pak věznění zajatců v tajných věznicích. V prvním případě se z jednotlivých zemí mohou stát spolupachatelé mučení páchaného jinými, zatímco druhý případ vytváří podmínky pro mučení sám o sobě.

Trend požadování „diplomatických ujištění“, která mají předejít riziku mučení, je velmi znepokojivý. Mezi-

národní zákaz mučení znemožňuje vydávání osob do zemí, kde by jim hrozilo mučení nebo jiné špatné zacházení (tzv. princip non-refoulement), a to bez ohledu na spáchaný zločin či podezřelou činnost. Některé státy, zejména v Evropě a Severní Americe, se přitom při zvažování možnosti deportace osob podezřelých z terorismu a dalších zločinů do zemí, kde je riziko mučení skutečně velké, hájí požadováním tzv. diplomatických ujištění, že tyto osoby nebudou mučeny či krutému, ponižujícímu či nelidskému zacházení vystaveny.

Existuje mnoho důvodů, proč být ohledně hodnoty těchto ujištění skeptický. V konkrétních případech, kde riziko mučení neexistuje, jsou zbytečná a nepotřebná. Pokud však toto riziko trvá, jak účinná mohou tato ujištění být? Je snadné dohlédnout na to, zda nebyl vyžadován či vykonán trest smrti. Jinak je tomu však podle mého názoru v případě mučení a špatného zacházení. S výjimkou použití velmi rušivých a důmyslných monitorovacích opatření, jako například nepřetržitého dohledu nad zajatcem prostřednictvím videokamery, jsou jen malé šance, že se podaří riziko mučení v kterémkoli konkrétním případě zcela vyloučit. Zajatci, budou-li ve skupině, mohou na své mučitele poukázat, pokud je budeme vyslyšet soukromě a anonymně. Je však nepravděpodobné, že špatné zacházení prozradí jednotlivec, má-li zůstat po odchodu „pozorovatelů“ v rukách svých mučitelů.

Problém však sahá ještě hlouběji. I kdyby dohled nad vydanými osobami fungoval, skutečnost, že některé státy uzavírají právně nezávazné dohody s jinými zeměmi ve věci, která je jádrem několika právně závazných nástrojů OSN, může způsobit, že mezinárodní ochrana lidských práv pozbude svého obsahu. Diplomatská ujištění v podstatě vedou k vytvoření dvojtřídního systému mezi zajatci. Snaží se zajistit speciální bilaterální ochranu a dohled nad hrstkou vybraných jedinců a ignorují systematické

Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva pomáhá chránit a podporovat lidská práva na celém světě. Hlavní sídlo má v Ženevě a ve více než 40 zemích má své zastoupení. Cílem OHCHR je zajistit prosazení všeobecně uznávaných norem ochrany lidských práv, mimo jiné prosazováním všeobecné ratifikace a naplňování smluv o ochraně lidských práv a respektování vlády zákona. Jeho cílem je rovněž odstranit překážky při realizaci ochrany všech lidských práv a předcházet či bránit jejich porušování.

Vysoký komisař je představitelem OSN, který nese hlavní odpovědnost za činnost organizace na poli lidských práv. Funkce vysokého komisaře byla vytvořena v roce 1993. Od července 2004 je Vysokou komisařkou pro lidská práva Kanadanka Louise Arbourová. Pro více informací navštivte internetové stránky www.ohchr.org.

mučení dalších zajatců, přestože na stejnou ochranu existujícími nástroji OSN mají právo všichni.

Spíše než snažit se chránit hrstku vybraných, je třeba usilovat o naprostou eliminaci rizika mučení, které hrozí mnohým. Místo pokusů monitorovat jednotlivé případy s omezenými šancemi na účinnost, je třeba se zaměřit na vytvoření systému monitorování všech zajatců na všech místech zjetí. Náležitě nástroje k tomu již existují. Patří sem mimo jiné Opční protokol k Úmluvě OSN proti mučení, předpokládající vytvoření mechanismů, které by umožnily přístup na místa, kde jsou vězni zadržováni a vyslýcháni.

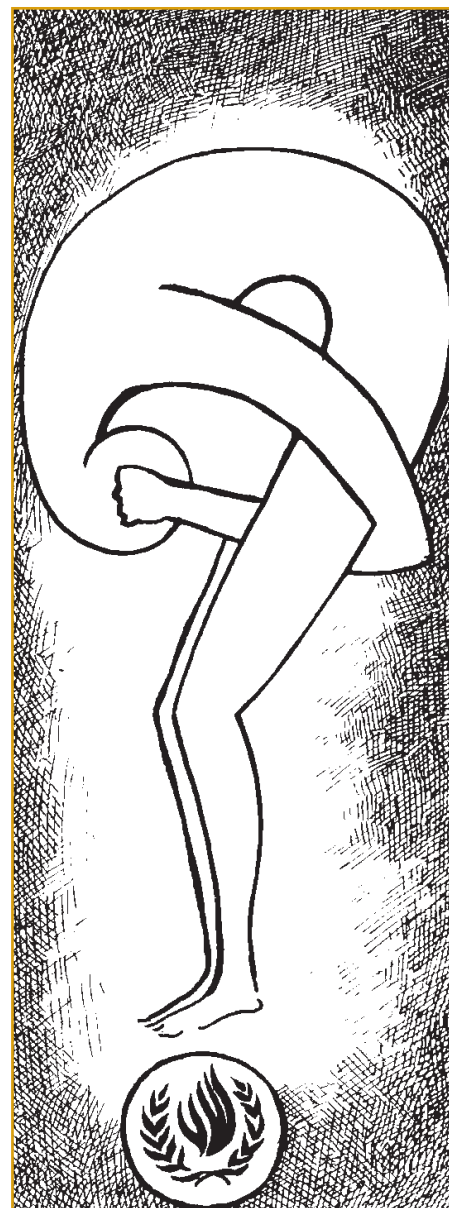
Ráda bych se zmínila i o svém druhém znepokojení. Tajné věznice nejsou zcela novým jevem, zdá se však, že v tzv. válce proti teroru znovu nabyly na účinnosti. V tajných věznicích na neznámých místech se v současné době údajně nachází neznámý počet zajatců „války proti teroru“. Držení lidí v tajných věznicích, přičemž osud zajatců, jejich místo pobytu či samotná skutečnost, že byli zatčeni, zůstávají neznámé, se prakticky rovná jejich „zmizení“. To se samo o sobě v podstatě rovná mučení či špatnému zacházení se zmizelou osobou nebo s rodinami a společenstvími, jimž jsou o pohřešované osobě odepřeny jakékoli informace. A kromě toho déletrvajících izolace či tajné věznění usnadňuje spáchání mučení a jiného krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení. Bez ohledu na hodnotu informací získaných v těchto tajných zařízeních – a existuje důvod pochybovat o spolehlivosti informací získaných prostřednictvím dlouhodobé izolace či tajného věznění – určité standardy zacházení s vězni nelze odsunout stranou. Ti, kteří se uchylují k mučení a krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení, se vystavují občanské a trestní zodpovědnosti a rovněž lze tvrdit, že jsou zranitelní vůči odvetě.

Tak jako mnozí jiní pevně věřím v roli práva, které nám může pomoci se s nesnadnými problémy vypořádat. Právo zajišťuje náležitou rovnováhu mezi legitimními bezpečnostními zájmy státu a legitimními zájmy jednotlivců na svobodu a osobní bezpečnost. Musí tak činit racionálně a střízlivě i tváří v tvář teroru. Ačkoli lze podporu lidských práv a vládu zákona považovat za překážku účinnému výkonu práva, ve skutečnosti bezpečnost na světě zlepšují. Respekt vůči vládě zákona ve výsledku snižuje pravděpodobnost sociálních otřesů a vytváří větší stabilitu pro danou společnost i její sousedy. Budeme-li sledovat bezpečnostní cíle za každou cenu, můžeme vytvořit svět, v němž nebudeme bezpeční ani svobodní. Takový osud nás zcela jistě čeká v případě, že bude existovat jediná volba mezi teroristy a mučiteli.

U příležitosti Dne pro lidská práva tudíž vyzývám všechny státy, aby potvrdily svůj závazek naprostému zákazu mučení tím, že:

dily svůj závazek naprostému zákazu mučení tím, že:

- Odsoudí mučení a kruté, nelidské nebo ponižující zacházení a prosadí jejich zákaz ve svých legislativách.
- Podřídí se tzv. principu non-refoulement a zdrží se vydávání osob do zemí, kde by jim mohlo hrozit mučení.
- Zajistí přístup k vězňům a zruší tajné věznice.
- Budou stíhat osoby zodpovědné za mučení a špatné zacházení s vězni.
- Zakáží používání informací získaných mučením či krutým, nelidským nebo ponižujícím zacházením, ať už k výsledkům došlo doma či v zahraničí.
- Ratifikují Úmluvu proti mučení a její Opční protokol, i další mezinárodní smlouvy zakazující mučení.

Kresba oběti mučení z výstavy OHCHR.

Psi, kteří neštěkají

Gareth Evans

V době, kdy si připomínáme desáté výročí uzavření Daytonských mírových dohod, které ukončily válku v Bosně, má většina Američanů nejspíš dojem, že se svět od té doby nijak zvlášť nepoučil ohledně možností prevence či řešení krvavých konfliktů. Vzhledem k tomu, že večerní zprávy každodenně plní počty mrtvých v Iráku, nepokoje ve Francii, bombové útoky v Jordánsku, stále zuřící boje v Afghánistánu či opakované hrůzy v Africe, moc prostoru pro optimismus nezbyvá.

Optimismus by však měl své opodstatnění. Přestože to tak zdánlivě nevypadá, došlo od začátku devadesátých let 20. století k výraznému snížení výskytu válek, a to až o 40 procent. V roce 2004 na světě probíhalo „pouze“ 25 ozbrojených konfliktů, což je nejméně od roku 1976. Vyplývá to z nové mezivládní studie nazvané Zpráva o světové bezpečnosti 2005 (Human Security Report 2005, více viz www.humansecurityreport.info). Podle této zprávy došlo od konce osmdesátých let k poklesu masového zabíjení až o 80 procent. Celosvětově se také výrazně zvýšil počet ukončených občanských konfliktů, jako například letos v separatistické indonéské provincii Aceh, a to nikoli silou, ale prostřednictvím vyjednávání.

Pro tento obrat existuje řada důvodů. Patří sem například konec éry kolonialismu, v jehož důsledku vypukly přes dvě třetiny konfliktů od let padesátých po osmdesátá. Konec studené války pak přinesl konec válek živých Washingtonem či Moskvou a rovněž urychlil pád řady autoritářských režimů, podporovaných jednou či druhou velmocí a vyvolávajících silný vnitřní odpor a nelibost. Nejprůhodnější vysvětlení se však nabízí samo. Je jím zásadní zvýšení mezinárodních mírových snah zaměřených na prevenci, zvládnutí a řešení konfliktů.

Nejlepší zprávy jsou ty, které do večerních zpráv neproniknou: psi, kteří nikdy nezaštěkali. Mezinárodní společenství se na začátku 90. let poučilo z tvrdých lekcí v zemích jako je Bosna, Rwanda či Somálsko a nyní

dokáže předcházet konfliktům lépe než kdy předtím.

V letech 1990 až 2002 došlo podle zmíněné zprávy ke zvýšení počtu diplomatických misí OSN zaměřených na prevenci válečných konfliktů až šestinásobně. Třebaže jsou občas nedokonalým nástrojem, v letech 1989 až 2003 se použití ekonomických sankcí vůči despotickým režimům celosvětově zvýšilo až jedenáctinásobně. Díky včasnému a citlivému zásahu v zemích jako jsou Burundi, Indonésie či Makedonie setrvává většina Američanů v blažené nevědomosti a netuší, že tyto země nedávno odbočily z kursu násilí, které je sužovalo v minulosti.

Nedávné prezidentské volby v Libérii představovaly pouze jednodenní zpravodajství o tom, jak lidé po letech krveprolévání poklidně hlasují. Za to však vděčí pouze úspěšné mírové misi.

V Somálsku letos rovněž hrozilo vypuknutí nové katastrofické občanské války, do níž by navíc vojensky intervenovaly sousední státy podporující jednu z interně znesvářených stran. Organizace jako ta moje však zazvonily na poplach, což vyvolalo silnou diplomatickou aktivitu v Nairobi, Addis Abebě i New Yorku. Zvítězil rozum, válka nevypukla a k intervenci nedošlo. A protože se „nic nestalo“, celé to proběhlo bez povšimnutí.

Za každou bombu, která vybuchne v Bagdádu, plní mezinárodní mírové síly v zemích jako jsou Bosna, Kosovo, Východní Timor či Sierra Leone v tichosti své povinnosti, které se dnes jeví téměř rutinní. V letech 1998 až 2004 se přitom počet mírových operací OSN více než zdvojnásobil.

Regionální organizace v Evropě, v Severní i Jižní Americe a Africe rovněž mnohem razantněji zasahují proti netolerovatelnému hrubému zacházení s civilisty, čímž pomáhají mírnit konflikty dříve, než se vymknou kontrole. Max van der Stoel, bývalý evropský vysoký komisař pro národnostní menšiny, si zaslouží Nobelovu cenu míru za prevenci až desítky válečných konfliktů mezi etnickými a jazykovými skupinami

v Evropě, od Baltu až po Rumunsko. Jedním z trvalých poučení z válek v bývalé Jugoslávii je to, že chce-li být mezinárodní společenství úspěšné, musí spolupracovat. Dokud Spojené státy a Evropa nezačaly svůj přístup ke konfliktu v Bosně koordinovat, panoval tam krvavý chaos, mezinárodní snahy byly neúčinné a svět sledoval úpadek státu uprostřed Evropy sužovaného naprostým bezvládním. Když se konečně obě strany Atlantiku spojily, došlo k výraznému zlepšení.

Začíná se rovněž rýsovat konsensus ohledně otázky, jakou zodpovědnost má mezinárodní společenství za ochranu civilistů nacházejících se ve smrtelném ohrožení. Snaží se tak přemostit rozpory mezi zastánci tradičního principu státní suverenity a těmi, kteří zdůrazňují mezinárodní právo na intervenci v humanitárních krizích. Bohužel zatím nelze říci, že bychom jakožto mezinárodní společenství již dosáhli shody ohledně toho, jak a kdy by taková intervence měla probíhat a pod čí záštitou. A zatímco neshody pokračují, lidé umírají. Nyní jsme však alespoň na cestě k cíli.

Na celém světě zbývá udělat ještě mnoho práce v zemích jako je Irák, Súdán či Kongo. Dobrých zpráv je ale daleko více, než jste si dosud mysleli. Životy lidí jsou v našem čase tak nejistém světě v současnosti mnohem bezpečnější než před pouhými deseti lety.

Autor je bývalým ministrem zahraničí Austrálie, v současnosti prezidentem International Crisis Group

